

Dr hab. Dorota Kołodziejczyk
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław, 17.01.2023.

Recenzja dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dra Grzegorza Koneczeniaka w postępowaniu w sprawie wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Przedstawiony do oceny dorobek naukowy dra Grzegorza Koneczeniaka, adiunkta w Katedrze Literatury, Kultury i Komparatystyki Anglojęzycznej w Instytucie Literaturoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu obejmuje: monografię autorską pt. *Building (in) the Promised Land: postcolonial biblical readings of contemporary Irish drama (2000–2015)* (Peter Lang, 2022), zgłoszoną przez Habilitanta jako osiągnięcie naukowe, dodatkowo trzy monografie autorskie, z których jedna jest publikacją doktoratu. W skład dorobku wchodzi też 6 artykułów w pismach naukowych (w tym dwóch wywiadów), 14 rozdziałów w monografiach wieloautorskich, dwóch recenzji, redakcję jednej monografii wieloautorskiej, współredakcję 4 monografii wieloautorskich, współredakcję jednego numeru pisma naukowego, oraz inne pomniejsze publikacje.

Dorobek Habilitanta jest obfity i zróżnicowany. Dr Koneczeniak specjalizuje się w dramacie, literaturze i kulturze Irlandii (w tym szczególnie historią teatru Abbey Theatre w Dublinie), dramacie i teatrze kanadyjskim, oraz refleksją postkolonialną w odniesieniu do Irlandii, z okazjonalnymi rozszerzeniami na komparatystykę. Dodatkowo rozwijana jest działalność z obszaru dydaktyki (publikacje dotyczące uniwersyteckich programów nauczania i własnych projektów dydaktycznych z obszaru edytorstwa), informatyzacji dydaktyki oraz glottodydaktyki. Autor opublikował też szereg tekstów popularyzatorskich dla lokalnych przeglądów działalności studenckiej, festiwali okolicznościowych związanych z kulturą Irlandii i innych.

W dorobku Habilitanta nie odnotowano uczestnictwa w zespołach grantowych poza jednym w roli wykonawcy w okresie sprzed uzyskania doktoratu. Brak jest też własnych projektów grantowych finansowanych z instytucji polskich lub zagranicznych. Brak również stypendiów i stażów naukowych, poza kwerendami bibliotecznymi i archiwalnymi w Irlandii (trzy okołotygodniowe wyjazdy) finansowanymi prawdopodobnie z wewnętrznych grantów. Habilitant nie notuje też stypendiów wyjazdowych, lecz był beneficjentem grantów wewnętrznych uniwersytetu UMK: pięciokrotnie grantu indywidualnego i raz grantu zespołowego.

Habilitant należy do jednego stowarzyszenia naukowego – PASE, oraz znajduje się w radzie redakcyjnej jednego pisma naukowego; odnotowano w dorobku jedną recenzję artykułu.

Habilitant dwukrotnie został wyróżniony za pracę naukową indywidualnymi nagrodami Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (2013, 2017) oraz uzyskał grant na rozwój spółki powiązanej z uniwersytetem, której przedmiotem działalności jest „promocja możliwości komercjalizacji wyników badań pozyskanych w pracach filologicznych i edytorskich”, jak opisuje to w autoreferacie, oraz rozwój aplikacji do uczenia się języka i literatury angielskiej dla chińskich studentów. Habilitant podaje w autoreferacie informację, że aplikacja znajduje się w fazie prototypu.

Dr Grzegorz Konecniak sprawował wiele ważnych funkcji w swoim miejscu zatrudnienia: był zastępcą dyrektora do spraw dydaktycznych, członkiem kilku komisji i zespołów wydziałowych, koordynatorem kursów oraz programów. Habilitant jest również ekspertem-wizytatorem z ramienia Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

W spisie stażów naukowych dr Grzegorz Konecniak podaje takie pozycje jak warsztaty na temat teatru, szkolenia z DTP, szkolenia z IT oraz szkolenia grantowe. Ponieważ nie są to staże naukowe, rozumiem, że zaliczają się one do innej sfery doskonalenia zawodowego Habilitanta i świadczą o jego dążeniu do wielowymiarowego profesjonalizmu.

Od czasu studiów doktoranckich od 2007 roku Habilitant wziął udział w 23 konferencjach, z czego 19 odbyło się w kraju, zaś z tego 13 w macierzystej uczelni. Trzy konferencje poza Polską to Słowacja, Bułgaria i Irlandia. Wynika z tego zestawu, że Habilitant preferuje rozpowszechnianie swoich badań w przestrzeni polskich anglistyk, szczególnie w swojej własnej uczelni. Poza konferencjami, Habilitant trzykrotnie wyjeżdżał w ramach wymiany Erasmus STA oraz odbył wyjazd do Chin w maju 2016, w czasie którego wygłosił na trzech uczelniach wykłady gościnne.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego: monografii autorskiej *Building (in) the Promised Land: postcolonial biblical readings of contemporary Irish drama (2000–2015)*, Peter Lang 2022.

Przedmiotem badań monografii jest symbolika biblijna we współczesnym dramacie irlandzkim. Autor lokuje obszar badań jako „postcolonial biblical criticism” oraz studia postkolonialne w kontekście Irlandii. Obiektem badania mają być wątki i motywy budowania i budynków/konstrukcji w wybranych przykładach współczesnego dramatu irlandzkiego wpisane w symbolikę takich biblijnych „wielkich narracji”, jak autor to nazywa, jak Ziemia Obiecana, arka Noego, ołtarz, wieża Babel i inne. Jeśli chodzi o tytuł, zastanawia mnie, czy precyzyjnie oddaje on przedmiot badań. Otóż autor określa w tytule perspektywę krytyczną – „postkolonialne odczytania biblijne współczesnego dramatu irlandzkiego”. Tymczasem, jak wykażę poniżej, perspektywa i metodologia obszaru badawczego, który autor określa jako „postkolonialne badania biblijne” nie jest w pracy określona. Symbolika mitów biblijnych nie oznacza biblijnego odczytania – które wymagałoby, zdaje się, rozważania takich kwestii jak źródła, historia odczytania źródeł i ich funkcjonowania w kulturze oraz wiedza o tekstach

egzegetycznych wywiedzionych z tekstów biblijnych. Autor raczej poszukuje symboliki biblijnej i dąży do jej interpretacji w horyzoncie refleksji postkolonialnej. Nie jest to to samo, co „postkolonialne biblijne odczytanie”, które sugerowałoby prymat nauki o biblii w monografii. Należy podkreślić, że postkolonialna rama interpretacyjna w badaniach nad dramatem irlandzkim jest jak najbardziej słuszna i wciąż niewyeksplorowana tak koncepcyjnie jak i w konkretnych interpretacjach. Nakłada to na badacza wymóg bardzo rozszerzonej świadomości umiejscowienia literatury w rzeczywistości polityczno-społecznej oraz wycucie specyfiki historiografii kraju, który wchodzi w horyzont postkolonialny. Autor dobrze porusza się po postkolonialnych aspektach kultury irlandzkiej i należy to podkreślić. Nie dość jasno jednak określa główne założenie badawcze – wiemy, że celem pracy jest przebadanie motywów budynków biblijnych w ich postkolonialnych zawłaszczeniach w dramacie irlandzkim. Jednak w jakim sensie wątki biblijne są „wielkimi narracjami” podważanymi w procesie postkolonialnego zawłaszczania/zasotowania, pozostaje w pracy niejasne.

We wstępnych partiach monografii autor dokonuje omówienia metaforycznego sensu “budowania” jako postkolonialnego aktu i też procesu jednoczenia społeczeństwa (narodu) po kolonizacji przez rozwijanie literatury, kultury, instytucji. W celu wyjaśnienia koncepcji budowania, autor powołuje się na słownik oksfordzki, stwierdzając, że definicja pozwala na dowolne traktowanie koncepcji budowania i rozwijania jej poza sam materialny proces konstrukcji czegoś. Wydaje się oczywistym, że, w odniesieniu do twórczości artystycznej, znaczenie, które autor przytacza za słownikiem, będzie i metaforyczne, i symboliczne. Tymczasem autor waha się między poszukiwaniem konkretnego konstrukcyjnego a zapewnianiem, że w sumie chodzi o odległą metaforykę, w której wszystko, co jest procesem, może być budowaniem – relacje międzyludzkie, pragnienia, wszystko jest budowaniem w bardzo meta-narracyjnie traktowanym micie Ziemi Obiecanej. Należy zauważyć, że autor powołuje się na dwa dzieła z obszaru, który nazywa „biblical postcolonial studies”, czyli na *Postcolonial Biblical Criticism* (2005) oraz *The Postcolonial Bible* (1998), ale nie podaje ich autorów, dopiero w innych rozdziałach, co tworzy wrażenie chaosu. Nie podaje też innych, potencjalnie bardzo pomocnych, źródeł w tym zakresie. Postkolonialne studia biblijne, które autor określa jako ważny kontekst badawczy swojej monografii (abstrakt), wzmiankowane są poza abstraktem jedynie dwukrotnie, przy czym autor nie opisuje tego pola badawczego ani nie podaje, jakie konkretnie opracowania badawcze uważa za ważne dla rozwijania swojego projektu o wątkach biblijnych we współczesnym dramacie irlandzkim. A szkoda, ponieważ pozwoliłoby to pokazać nie tylko jak symbolika biblijna może być wykorzystywana we współczesnym dramacie, ale też w jaką przestrzeń dyskursywną zostaje włączona, aby stać się częścią krytycznego głosu sztuki teatralnej.

Jeśli chodzi o postkolonialny aspekt badań w monografii, można przyjąć, zważywszy na dorobek publikacyjny, że autor jest doświadczonym tropicielem postkolonialnych wątków w literaturze irlandzkiej, zwłaszcza dramacie. Postkolonialność Irlandii to temat, który doczekał się bogatych badań w literaturoznawstwie czy historii. W rozdziale pierwszym autor stara się pokrótce zarysować stan dyskusji nad postkolonialnym statusem Irlandii, powołując się na dzieło Declana Kiberda *Inventing Ireland* i jego kontynuację w późniejszych dyskusjach

krytycznych, np. w książce pod redakcją Kirby, Gibbons, Cronin, 2002, lub Colma Toibina. Jednak jest to omówienie zapośredniczone – autor nie sięga do tej krytyki samodzielnie, lecz referuje jej krytyczne ujęcie w opracowaniu Stephena Howe, przyjmując jego punkt widzenia. Co więcej, w ten sposób autor nie zauważa też, jak ważne były to publikacje, choć oczywiście można się nie zgadzać z ich przynajmniej niektórymi założeniami czy też analizami. Publikacje Field Day wprowadziły temat Irlandii do bardzo szybko rozwijającej się w tamtym czasie krytyki postkolonialnej i były kluczowym momentem uświatowienia literatury i kultury irlandzkiej w bardzo ważnym sensie – pokazano w ten sposób, że Irlandia była prekursorem walk antykolonialnych, że jej anglojęzyczna literatura jest w dużej mierze pisana w akcie antykolonialnego odrzucenia opresji imperialnej. Książka Declana Kiberda *Inventing Ireland: the literature of the modern nation* wprost wpisywała Irlandię w światowy nurt dekolonizacji w duchu saidowskim, czyli z naciskiem na antykolonialny nacjonalizm (Kiberd, *Inventing Ireland*, s. 5). Habilitant zwraca uwagę na kluczową rolę książki Kiberda, jednak bez tych ważnych aspektów. Warto jednak podkreślić, że autor dokonuje przeglądu postkolonialnych ujęć dramatu irlandzkiego, choć wprowadzanie kontekstów postkolonializmu afrykańskiego czy południowoamerykańskiego, a zaniechanie zarysowania szerszego tła debaty postkolonialnej w Irlandii powoduje, że stan wiedzy nie jest zarysowany w pełni satysfakcjonująco, nawet jeśli kompetentnie.

Wydaje się, że warto było najpierw dokonać przeglądu stanu wiedzy na temat postkolonialnego statusu Irlandii, w tym wielu perspektyw na ten temat, a następnie przedstawić krytyczne ujęcia tych właśnie pierwszych i podstawowych propozycji. Tymczasem mamy do czynienia z odwróconą kolejnością, co bardzo utrudnia czytelnikowi rozeznanie w stanie badań na temat postkolonialności Irlandii oraz miejsca monografii Habilitanta w tej debacie. Jest ono spotęgowane dodatkowo dość impresyjnym podejściem do prezentowanych dzieł – Field Day nie zyskuje żadnego omówienia, pojawia się jedynie jako wydawca/spółka; w przeglądzie postkolonialnej dyskusji, którą autor najpierw prezentuje w krytycznym ujęciu Stephena Howe, czyli w zapośredniczeniu, poszczególne tytuły raz są wzmiankowane wraz z autorami, raz bez autorów, lub wzmiankowani są badacze, np. Colm Toibin, ale bez odniesienia do ich badań. Autor angażuje się też w dość niejasne omówienia wewnętrznych dyskusji na temat postkolonialności Irlandii (przykładem jest omówienie zbioru esejów *Reinventing Ireland: Culture, Society and the Global Economy* pod redakcją Kirby, Gibbons, Cronin, 2002 na str. 26), ale nie pisze, w jakich historycznych kontekstach i kulturowych gestach, procesach i dziełach można dowodzić tego statusu, jakie problemy związane z tym statusem pojawiają się w dziełach literackich. Odsyła za to czytelnika w przypisie do swoich poprzednich omówień, co z pewnością nie pomaga w rozpoznaniu stanu wiedzy. W ten sposób tworzy się w monografii dysproporcja między postkolonializmem, nazwijmy to, irlandzkim, a myślą postkolonialną w innych narodowych czy kulturowych kontekstach, czasami omówioną zaskakująco szczegółowo i nie zawsze z wyraźnym przełożeniem na sytuację w Irlandii - np. omówienie metaforycznego znaczenia procesów budowania w odniesieniu do politycznej sytuacji Ameryki Południowej i nawiązanie poprzez tę metaforykę do znaczenia Abbey Theatre w budowaniu antykolonialności irlandzkiej – nie jest to zupełny brak powiązania, ale też dziwi szukanie porównań podczas gdy brakuje ogólnego historycznego zarysu i kontekstów debat dotyczących samej Irlandii. Autor niejako

zakłada, że czytelnik zna ogólną ramę postkolonialnych badań w odniesieniu do Irlandii i angażuje się czasem zbyt w drobiazgi, co pozbawia wywód spójności, przy czym eksponuje jednak specjalistyczną wiedzę w zakresie postkolonialnych kontekstów kultury i literatury irlandzkiej.

Autor nie niuansuje pojęcia „postkolonialna świadomość” czy przymiotnika „postkolonialny”, dlatego nie łączy, co byłoby bardzo wskazane i produktywne dla analizy proponowanej w pracy, różnych zastosowań tego określenia dla irlandzkiej kultury jako jednak powiązanych ze sobą. Na przykład, autor kontrastuje analizę postkolonialnej świadomości w irlandzkim dramacie w opracowaniu Merrimana [16-17] z podejściem Eamonna Jordana, tymczasem obaj krytycy wskazują, że postkolonialna świadomość jest złożonym zjawiskiem generowanym w procesie odzyskiwania historii, mnożenia się resentymentów, sprzecznych narracji narodowego sukcesu i trwałej dominacji (tu prawdopodobnie Kościoła i nowej fali zależności od neoliberalnego globalnego kapitału itd.). Toteż, mimo powoływania się na liczne źródła, semantyczne pole wyznaczone przez przymiotnik „postkolonialny” nie jest jasno określone koncepcyjnie. Nie do końca wiadomo co to znaczy, poza walką z brytyjskim imperializmem. Zważywszy, że Irlandia odzyskała niepodległość w 1922 r., zaś monografia traktuje o nowym dramacie, którego fabuła nie jest w żadnym z dyskutowanych przypadków osadzona w historycznym okresie walk antykolonialnych w Irlandii, znaczenie określenia „postkolonialny” powinno być rozwinięte w oparciu o kwestie pamięci historycznej, dziedzictwa i współczesne konteksty – autor jest świadomy np. neokolonialnych zagrożeń globalnego kapitalizmu, ale nie przenosi tego na sytuację irlandzką, chociażby na neoliberalną mobilizację ekonomiczną lat 90tych i 2000, która z jednej strony pozwoliła na spektakularny rozwój Irlandii, a z drugiej uczyniła z wyspy raj podatkowy dla globalnego kapitału. Chciałoby się zatem wiedzieć, co autor postrzega, w tym za innymi badaczami, ponieważ źródła na ten temat są bardzo bogate, za objaw postkolonialności we współczesnej Irlandii, jakie są pozostałości długotrwałego brytyjskiego kolonializmu, jakie są współczesne formy walki antykolonialnej, skoro autor włącza też w obszar swoich zainteresowań badawczych kontekst północnoirlandzki, wreszcie, jaki dialog nawiązuje postkolonialna krytyka irlandzka z myślą postkolonialną? Te kwestie pojawiają się w monografii, w tym szczególnie kwestia pamięci (post)kolonialnej i jej transmisji, jednak nie wybrzmiewa to koncepcyjnie, choć autor jest jak najbardziej świadomy tych wątków w dramacie i je prawidłowo wskazuje, co trzeba podkreślić.

Dodatkowo pozostaje pytanie, jakie jest powiązanie między problematyką postkolonialną, czyli zmaganiem się z dziedzictwem kolonii (pamięć historyczna wraz z jej traumami; zacofanie gospodarcze; zależność od kościoła katolickiego, skomplikowane kwestie tożsamościowe itd.) a współczesnym stanem rozczarowania, które widoczne jest w analizie dramatów, lecz nie jest wyartykułowane. Kondycja postkolonialna jako stan rozczarowania jest też ważną częścią dyskursu postkolonialnego (Kwame Anthony Appiah, Subaltern Studies Group, Ato Quayson, chociażby). To wszystko pomogłoby autorowi zarysować nieco bardziej wyraziście linię postkolonialnego myślenia we współczesnej kulturze i literaturze irlandzkiej. Autor słusznie stosuje koncepcję postkolonialności jako procesu odbudowywania po kolonializmie, i też słusznie zwraca uwagę na najważniejszy aspekt tego procesu

dyskutowany w krytyce, czyli aspekt tożsamościowy. Rozdział wprowadzający temat postkolonialnego statusu Irlandii nie zarysowuje jednak ani jasnych kontekstów historycznych tego procesu, ani też nie dokonuje rzetelnego przeglądu bogatej tradycji badania Irlandii z perspektywy postkolonialnej – autor nie wspomina o zainicjowaniu tematu przez Field Day Company w latach 80tych, o wadze tego tematu, podjętego przez najważniejszych irlandzkich intelektualistów i badaczy, i nie tylko irlandzkich – Edward Said dołączył do tych głosów, podejmując współpracę z Field Day (zob. *Nationalism, Colonialism and Literature*, red. Terry Eagleton, z wstępem Seamusa Deane'a oraz tekstami Saida i Jamesona.), pomija też bardzo ważne pozycje bibliograficzne – np.:

- *Field Day Pamphlets 1985-88*, zainicjowane przez Seamusa Deane'a. „Field Day” jest wzmiankowane na stronie 101 monografii, ale bez przypisu kierującego do bibliografii, tylko do jednej publikacji z serii z 2007 r.;
- Flannery, Eoin, *Ireland and Postcolonial Studies. Theory, Discourse, Utopia*, Palgrave 2009;
- Quigley, Mark, *Empire's Wake: Postcolonial Irish writing and the politics of modern literary form*, Fordham UP, 2013;
- Carroll, Clare, King, Patricia, *Ireland and Postcolonial Theory*, University of Notre Dame Press, 2003;

Brak tych publikacji nie pozbawia monografii ważnych treści na temat postkolonialności Irlandii, jednak też z pewnością czyni przegląd wiedzy w tym obszarze niepełnym.

W analizie dramatów irlandzkich postkolonialność jest kategorią najczęściej domniemaną, choć pojawiają się konteksty osadzające sztukę w konkretnie kolonialnym z jego następstwami. W rozdziale o sztuce McKenna autor stwierdza postkolonialny charakter sztuki, jednak nie precyzuje, gdzie należy go szukać. Najbardziej zbliżonym tematem tej sztuki do postkolonialnej kondycji jest wątek rdzennych mieszkańców Kanady, z którymi irlandzcy pracownicy sezonowi stykają się na plantacji tytoniu. Może warto było więc zastanowić się, czy sztuka nie wpisuje się w przestrzeń tzw. globalnej postkolonialności bardziej niż irlandzkiej w tym przypadku. W rozdziale poświęconym analizie *Ballymun Trilogy* autor proponuje, aby odczytać motyw osiedla dla biednych mieszkańców Dublina i Glasgow w ramach „wewnętrznego postkolonializmu” [190]. Niestety, nie pojawia się definicja tego pojęcia. W krytyce postkolonialnej istnieje co prawda pojęcie „wewnętrznej kolonizacji” (internal colonization), i postkolonialna kondycja Irlandii z pewnością wywodzi się właśnie z tego rodzaju zależności kolonialnej (mimo, że rozróżnienie na „zamorskie” kolonie i wewnętrzną kolonizację można uznać za nie do końca precyzyjne, jeśli weźmiemy pod uwagę, że procesy kolonizowania poprzez konstruowanie podmiotu kolonialnego jako „innego” były paradygmatycznie bardzo podobne). Nie wiadomo natomiast, co autor ma na myśli pisząc o wewnętrznym postkolonializmie oraz jakie znaczenie miałoby dla literatury w ogóle rozróżnienie na wewnętrzny i zewnętrzny kolonializm, a szkoda, ponieważ tutaj właśnie można było zaznaczyć znaczenie metanarracyjnej siły katolicyzmu jako wyróżniającej irlandzkość postkolonialnie. Postkolonialna kondycja Irlandii pozostaje więc, również w warstwie analizy tekstualnej, bardziej postulatem niż dowodzoną w procesie czytania tekstu stanem. Pewne jej cechy są implikowane; pewien zasób myśli krytycznej pojawia się jako podstawa dla stwierdzeń autora w tym zakresie. Nie mamy jednak w

żadnym przypadku do czynienia z jasno wyłożonym zestawem cech postkolonialnych dla każdego z omawianych w monografii tekstów. Ciekawą i wartą rozwinięcia propozycją jest postrzeganie przestrzeni Dublina jako zróżnicowanej przestrzeni postkolonialnej, w której znajduje się i imperialny patos architektoniczny i dzielnice klas wykluczonych, z których rekrutowali się emigranci, a także zamysł powojennej modernizacji, która chce wyjść poza peryferyjną irlandzkość lokalnego pejzażu, jak sugeruje Kincaid w studium przywołanym przez autora (190). Próby połączenia kwestii postkolonialności Irlandii z analizą przestrzeni przedstawionej w dramatach to dobry kierunek interpretacyjny i pozostaje on najmocniejszą stroną monografii.

Śledząc biblijne motywy we współczesnym dramacie irlandzkim, autor zaznacza, że „budowanie” wykracza poza biblijny kontekst. Nie chodzi tu więc tyle o „dosłowne” znaczenie „budowania” ile o „metaforyczne” zastosowania odnoszące się do budowania po kolonializmie, albo też budowania w sensie konsolidacji świadomości narodowej, w odniesieniu chociażby do roli Abbey Theatre – autor wzmiankuje założenie tego fundamentalnego dla nowoczesnej dramaturgii narodowej Irlandii w kontekście właśnie „kładzenia podwalin” za Hoganem i Kilroyem (54-55), lecz wydaje się nie zgadzać z tą metaforą, na której sam bazuje, więc, podobnie jak z kwestią „postkolonialności”, nie do końca wiadomo, jak konkretnie chce autor monografii połączyć metaforę „budowania” z postkolonialnym statusem Irlandii. Na poziomie konsolidacji stanu badań mamy do czynienia z dość hermetycznym co do kierunku wyводу przesuwaniem się po różnych opracowaniach krytycznych. Autor podkreśla jednak ważną różnicę między miejscem chrześcijaństwa w badaniach postkolonialnych a przypadkiem Irlandii, gdzie protestantyzm miał rolę kolonialnego narzędzia wobec katolickich Irlandczyków.

W rozdziale „Biblical Master Narratives” czytelnik więcej dowiaduje się o znanych powszechnie mitach biblijnych niż o koncepcji ich śledzenia we współczesnym dramacie irlandzkim. W rozdziale tym kwestia postkolonialnego odczytania motywów biblijnych nie wybrzmiewa w pełni, nie jest przedstawiona spójna metodologia badania, mamy do czynienia z dość asocjacyjnym przeglądem bibliograficznym, od dziewiętnastowiecznych tekstów historycznych po opisy ogólnie znanych mitów biblijnych i zwróceniem uwagi na różne dyskursywne formy ich wykorzystania w literaturze i myśli krytycznej (np. arka Noego w ekokrytycznej refleksji (92), czy w dyskursie rasowym u Jamesa Baldwina, 90, czy w krytyce patriarchalnego modelu rodziny represjonującego „singli” u Leonarda Cargana (91), czy też w powieści *Life of Pi* (91), czy, wreszcie, w dramacie (McGuinness, Carr, w opracowaniach krytycznych, w tym nawet w dramacie nigeryjskim). Zestaw ten prowadzi autora do wniosku, że zastosowania motywów, które identyfikowane są jako biblijne, wskazują na to, że służą krytycznemu przedstawieniu rzeczywistości, co wydaje mi się nieco zbyt oczywiste. W odniesieniu do wieży Babel, autor proponuje metaforyczne zastosowanie tego motywu do kondycji postmodernistycznego upadku wielkich narracji, za artykułem Kremiec (w pracy występuje też jako Kramiec, 98). Nie wiadomo, dlaczego autor zapośrednicza główne założenia tekstu Lyotarda przez inny tekst krytyczny (98), skoro wymienia też angielską wersję oryginału. Gdy jednak autor zapewnia, że motyw wieży Babel pojawia się często w „depictions of contemporary Irish dramaturgy” (przedstawieniach/opisach współczesnej

dramaturgii irlandzkiej – zdanie niejasne), podając studium Christophera Morasha z 2002 roku za przykład, okazuje się, że znowu mamy do czynienia z uogólnioną metaforą zakorzonioną w powszechnym języku, z użyciem praktycznie potocznym bardziej niż z literacką symboliką uruchomioną w sztukach.

Autor wyprowadza historię biblijnych odniesień do Ziemi Obiecanej w kulturze irlandzkiej w kontekście budowania narodu – tożsamości, przynależności, państwa wreszcie, co jest uprawnionym zastosowaniem metaforycznego sensu „budowania”. Cytując z pracy dziewiętnastowiecznego komentatora, autor podkreśla, że Ziemia Obiecana oznacza zysk dla jednych, a stratę dla drugich – Brytyjczycy kolonizują Irlandię tak samo, jak Izraelici kolonizowali Kanaan (82-83). W kontekście sztuki dramatycznej autor wiąże mit Ziemi Obiecanej z oczekiwaniem wolności wyrazu – można wyrazić obawę w tym miejscu, że każde osiągnięcie wolnościowe staje się dla autora metaforą Ziemi Obiecanej. Dobrze, że autor zauważa potencjalną ambiwalencję w tym micie, nie jestem jedynie pewna, czy rozciąganie koncepcji „kolonizacji” na ziemię Kanaan ma sens – jest to zupełnie sztuczna paralela, w przypadku brytyjskiej kolonizacji Irlandii mówimy o nowoczesnym kolonializmie, zaś w mitycznych historiach przekazywanych w Biblii nie możemy mówić o politycznych i społecznych procesach kolonizacji bez narażenia się na ahisteryczną generalizację tego pojęcia. W rozdziałach analitycznych, np. w odniesieniu do *The Ballymun Trilogy*, przekonujące jest przywołanie, jako perspektywy krytycznej, studium Kincaida, w którym autor zwraca uwagę na postkolonialną przestrzeń Dublina jako miasta zmagającego się nie tylko z imperialnym dziedzictwem Wielkiej Brytanii ale też z antykolonialnym dziedzictwem, do którego należy włączyć potrzebę wzmacniania narodowej tożsamości przez chociażby organizację przestrzeni. Autor słusznie proponuje tutaj, że uprawnione jest odczytywanie trylogii na bazie kilku nakładających się i wzajemnie przenikających wątków biblijnych, a mianowicie Ziemi Obiecanej, Exodusu oraz arki Noego.

Autor rozwija też motyw innych „wielkich narracji” biblijnych w odniesieniu do literatury i kultury Irlandii w kontekście procesów dekolonizacyjnych – wygnania, migracji, utraty miejsca i przynależności itd. Nie wiadomo, jaką rolę autor przypisuje tym wielkim narracjom – czy są one wpisane w dzieło analizowanych autorów, czy stanowią horyzont interpretacyjny autora. Ponadto, dość niejasne jest przyporządkowanie owych wielkich narracji motywowi budowania i konstruowania, który autor analizuje tak w dosłownym, jeśli mowa o budynkach w sztuce i na scenie, lub metaforycznym, sensie. Autor chce traktować semantykę „budowania” intertekstualnie, co jest jak najbardziej zrozumiałe i oczekiwane, ale też powtarzając, że motywy biblijne nie są w sumie w ścisłym sensie biblijne, tylko kulturowe, przy czym sens tego określenia nie jest jasny, pozbawia swój wywód wyrazistości. Z jednej strony pozwala to na włączenie jakiegokolwiek motywu budowania i budowli do horyzontu krytycznego monografii, w tym budowania w sensie symbolicznym (budowania narodu, tożsamości, przynależności), i nazwania go dość arbitralnie motywem biblijnym, z drugiej jednak strony podważa to jednocześnie wiarygodność zamiaru autora – gdzie motyw biblijny się zaczyna, a gdzie kończy, czy migracja i osiedlanie się na pewno w uprawniony sposób można odczytywać jako „zawłaszczenie” czy „przejęcie” mitu Ziemi Obiecanej?

Rozdziały analityczne, w których autor dokonuje odczytań dramatów irlandzkich zgodnie z zarysowanym wcześniej horyzontem hermeneutycznym – wątki biblijne jako symbolika nadpisana nad postkolonialnym obrazem społeczno-kulturowym Irlandii – realizują postawiony analizie cel. Autor w rzeczy samej znajduje w tych dramatach zarówno wpisane tam celowo wątki biblijne budowania, konstrukcji, budynków itd., jak i ich ślady oraz symboliczną obecność, chociażby jako interpretacyjną możliwość. Nieco brakuje czytelnikowi w każdym z rozdziałów krótkiej historii każdej ze sztuk – historii wystawień, rozwiązań scenicznych dotyczących właśnie budynków i innych konstrukcji, wprowadzenia do autorów sztuk. Autor we wstępie zaznacza, jak ważne we współczesnej krytyce dramatu i teatru tzw. studia nad przestrzenią, pozwalające zwrócić uwagę na przestrzeń kreowaną w dramacie i realizowaną scenicznie. Nie ma w tych analizach próby krytycznego odczytania przestrzeni wykreowanej jako pewnego systemu znaczeń wraz z osobnym dla niego aparatem pojęciowym. Przestrzeń jest w zaproponowanej interpretacji pewnym wymiarem narracji, którą autor odtwarza na bazie dramatów.

Warto podkreślić, że w rozdziałach tych autor wprowadza konteksty historyczno-społeczno-kulturowe, a szczególnie ich postkolonialny horyzont. Można byłoby oczekiwać, że tropienie symboliki biblijnej, które przebiega z mniejszym lub większym sukcesem (najmniej przekonujące jest podciągnięcie motywu pracy sezonowej w Kanadzie do symbolu Ziemi Obiecanej oraz zbierania tytoniu jako budowania) doczekałoby się jakiejś typologii, np. zastosowania metaforyczne (w tym typologie metafor, które autor przytacza we wstępie), znaczenie symboliczne, znaczenie/zastosowanie dyskursywne, skoro autor we wstępie proponuje nałożyć na to kategorię wielkich narracji w odwołaniu/dekonstrukcji. Otóż brak właśnie konsekwentnego powiązania z kategoriami teoretycznymi, które mają być podstawą analizy. W ten sposób metodologia analiz nie jest wyrazista, można ją określić jako narracyjne rozwinięcie i objaśnienie badanych dramatów pod kątem budowli kierujących czytelnika w stronę biblijnych odczytań.

Nie sposób zaprzeczyć słuszności tezy postawionej przez autora, że motywy biblijne mają w analizowanych dramatach symboliczną rolę, w sensie takim, że ich rolą jest symboliczne nadpisywanie sensów nad literalnymi czy nawet metaforycznymi funkcjami motywów budowli, budynku, budowania itd. Nie sposób też nie zauważyć, że bardzo uogólniona rola mitu czyni tę symbolikę dość oczywistą. Natomiast szkoda, że autor nie wykorzystał szansy na rozbudowanie motywu budynku połączonego z symboliką biblijną i dodatkowo ugruntowanego na kondycji postkolonialności, aby badać w dramatach, w jakim dokładnie sensie rozgrywają one podważanie „wielkich narracji”, skoro rama filozoficzna Lyotarda jest nadrzędna w monografii dla zrozumienia procesów zachodzących we współczesnej kulturze i społeczeństwie irlandzkim. Najbliżej do wybrzmienia krytycznego potencjału symboliki biblijnej ma oczywiście wątek Ziemi Obiecanej i autor to zauważa.

Natomiast symbolika biblijna, czasami faktycznie wpisana w konstrukcję dramatu, czasami zaś nałożona przez autora w jego własnej interpretacji, nie jest sama w sobie obiektem „niewiary” w „wielkie narracje”. W żadnej ze sztuk nie mamy do czynienia z odrzuceniem

jakiegoś biblijnego motywu, tylko z jego aktualizowaną do współczesnych realiów symboliką. Symbole te kodują marzenia, nadzieje i plany bohaterów w konfrontacji z okolicznościami społeczno-ekonomiczno-politycznymi, którym muszą stawić czoła. Przedmiotem krytyki, właśnie poprzez komplikowanie symboliki motywów biblijnych, między innymi, jest w tych dramatach szereg bardziej uchwytnych „wielkich narracji” – katolicyzmu, aliansu katolicko-narodowego, nacjonalizmu czy też mitu autentycznej i nieskażonej irlandzkości. Wydaje się, że byłaby to ścieżka interpretacyjna, która pozwoliłaby autorowi naświetlić kierunki i efekty procesów dekolonizacyjnych i postkolonialnych rewindykacji w Irlandii na przykładzie analizowanych dramatów. Należy przyznać, że autor sięga po źródła krytyczne, np. Declana Kiberda, które wskazują ten kierunek, natomiast nie wybrzmiewa to jako własny proces badawczy autora wsparty analizą tekstów dramatycznych. Autor sygnalizuje niekiedy, bardzo słusznie, że motywy biblijne sprzęgnięte są z innymi formami narracji kulturowych, np. motywem podróży – *quest*. Są też inne, niezauważone ślady narracyjne, np. motyw przymusowego przesiedlenia w *The Ballymun Trilogy*, tak fundamentalny dla modernizacyjnych projektów kolonialnych, postkolonialnych, oraz socjalistycznych, to w swojej istocie motyw wykorzenia, utraty miejsca i zaniku rdzenności. Gdyby autor mógł być połączyć te narracje z nałożonymi na nie wątkami biblijnymi, otrzymałby dokładnie to, co jest celem monografii, a co nie do końca zostało rozwinięte badawczo, czyli postkolonialny krajobraz kulturowy współczesnej Irlandii w jego politycznej, klasowej, a nawet historiograficznej złożoności.

Autor nie ustrzegł się w monografii wielu stylistycznie niedopracowanych zdań, a nawet błędów. W widoczny sposób zabrakło w niektórych miejscach pracy czasu na redakcję, nieczytelne zdania zdarzają się dość często.

Podsumowując, monografia przedstawiona jako osiągnięcie jest z pewnością wartościowym zamiarem badawczym. Autor postawił sobie trudne zadanie łączenia kontekstów historyczno-politycznych dotyczących Irlandii ze studiami postkolonialnymi i analizą symboliki i metaforyki biblijnej we współczesnym dramacie irlandzkim. Studium to ma niestety dużo niedociągnięć na poziomie koncepcyjnym i metodologicznym, opisanych powyżej. Nie powinno to z pewnością przesłonić czytelnikowi solidnych zalet książki – przede wszystkim mocnego zakorzenienia autora w historii dramatu irlandzkiego.

Ocena pozostałych publikacji

Artykuły/rozdziały w monografiach

Artykuły w pismach naukowych: autor podaje 9 artykułów w tym dwie recenzje, dwa wywiady, w dorobku znajdują się też krótkie teksty informujące o wydarzeniach na uniwersytecie czy w świecie sztuki. W zbiorze tym nie ma publikacji w pismach indeksowanych w bazie naukowej Scopus bądź znajdujących się na liście ERIH+. Dwa artykuły należą do literaturoznawstwa i dotyczą spektralności w dramacie irlandzkim (są to w dorobku habilitanta bardzo dobre dwa artykuły, wykorzystujące bogatą literaturę przedmiotu i dobrze skomponowane), jeden dotyczy literatury cyfrowej i jest to też ciekawy artykuł w

dorobku Habilitanta, artykuł poświęcony *The Oxford Handbook of Cognitive Literary Studies* (Theoria et Historia Scientiarum, vol. 12 2015), wliczony przez autora do artykułów problemowych, jest w istocie recenzją krytyczną, o czym świadczy spis bibliograficzny zawierający jedną pozycję – omawianą książkę, tak więc mamy jeden artykuł mniej. Reszta artykułów to:

- jeden opis projektu dydaktycznego – kursu języka angielskiego jako języka obcego dla chińskich i ukraińskich studentów, a więc można go zaliczyć prawdopodobnie do glottodydaktyki czy też lingwistyki stosowanej, na co wskazuje też krótka bibliografia załączona do artykułu;
- jeden artykuł poświęcony tematyce edytorskiej, oparty na wyszukiwaniu w goole books publikacji z terminem „Slavic Studies” w tytule. Bibliografia artykułu podaje jedynie cztery wyszukane w ten sposób tytuły, wszystkie sprzed dekad, i omawia ich typografię, grafikę okładek itd. – wypada zapytać, jaka jest wartość badawcza tego zestawu, skoro wiadomo, że publikacje z zakresu Slavic Studies nie będą mieć zazwyczaj nazwy dyscypliny w tytule. Na przykład, monografia autora nie ma określonej też w tytule dyscypliny: „literaturoznawstwo irlandzkie”, a jednak do takiej przynależy;
- dwa krótkie opisy projektu edytorsko-tłumaczeniowego, który habilitant przeprowadził w ramach zajęć dydaktycznych (pięciostronicowy artykuł „Założenia metodologiczne i kontekst projektu edytorsko-tłumaczeniowego”, oparty na pracach magisterskich pod nadzorem Habilitanta. Autor podaje owe pozycje w spisie jako artykuły, mimo, że jeden ma 2 strony, a drugi 5 i widać, że są to wstępy do większej całości, nie artykuły badawcze. W autoreferacie Habilitant podaje znowu pozycję o tym samym tytule – „Teatr Neptuna w Nowej Francji” – jako 42-stronicową „inną” publikację. A zatem nie do końca wiadomo, ile artykułów Habilitant włącza do swojego dorobku.
- Artykuł raportujący kolejny projekt edytorski „The Jug of Sorrow in Interpretation and Edition: Further Explorations”, jest to krótki opis z bibliografią złożoną z sześciu tytułów, nie można go uznać za pracę badawczą.

Rozdziały w monografiach wieloautorskich

Spośród 13 rozdziałów wydanych w monografiach wieloautorskich:

- 3 przynależą do obszaru postkolonialnej refleksji w badaniach nad dramatem i irlandzkością, z czego dwa stanowią, jak autor deklaruje, rozwinięcie poprzednio już wydanych artykułów/publikacji i są to interesujące rozwinięcia wokół tak ważnych tematów jak ikonoklazm, kolonializm wewnętrzny (przy czym nie wiadomo, podobnie, jak w monografii habilitacyjnej, co to znaczy „postkolonializm wewnętrzny” w przeciwieństwie do kolonializmu wewnętrznego, który autor omawia w oparciu o źródła). Jednak pozostaje pytanie, dlaczego autor rewiduje już wydane publikacje i nadpisuje nad nimi nowe przemyślenia, zamiast określić temat na nowo i ewentualnie po prostu odwoływać się do swoich uprzednich prac – problemem

pozostaje więc oryginalność takiego tekstu (choć zaznaczę, że są to ważne i dobrze rozwinięte wywody w dorobku Habilitanta);

- cztery rozdziały dotyczą tematyki wojennej w literaturze, teatrze, a także w historii, w tym jeden z rozdziałów to przegląd tekstów historycznych na temat pierwszej wojny światowej w odniesieniu do Irlandii, publikowanych w historycznym piśmie brytyjskim – autor określa to badanie jako przegląd historiograficzno-bibliograficzny. Jest to dobry i solidny element dorobku Habilitanta;
- artykuł dokonujący przeglądu licencjackich i magisterskich prac dyplomowych oraz doktoratów napisanych w Polsce na temat twórczości Alice Munro – jest to krótki tekst przeglądowy;
- artykuł poświęcony edytorskim aspektom prac Alice Munro, również ośmiostronicowy łącznie z bibliografią;
- dwa artykuły poświęcone programowi zajęć edytorsko-literaturoznawczych prowadzonych przez Habilitanta;
- dwa wstępy do monografii wieloautorskich;

1 redakcja tomu zbiorowego i 2 tomy zbiorowe we współredakcji, wydawnictwa Peter Lang (2x) i Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Tematyka monografii wieloautorskich wskazuje na rozległe zainteresowania i solidny potencjał naukowy Habilitanta.

Monografie autorskie:

- *Women on stage and the decolonisation of Ireland. Counter-discursiveness in the drama of the Irish Literary Revival (1892–1926)*. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2011, publikacja na podstawie doktoratu, jest bardzo dobrze uporządkowaną problemowo, tematycznie i bibliograficznie pracą badawczą.
- *Zarys (post)kolonialnej historii dramatu i teatru kanadyjskiego*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012 – jest to wartościowa praca przedstawiająca krytycznoliteracki zarys dramatu kanadyjskiego w perspektywie postkolonialnej, oparty na bogatej pracy archiwalnej i bibliograficznej.
- monografia z zakresu edytorstwa tekstu dramatycznego, której ocena jest poza moimi kompetencjami, ponieważ wykracza poza dyscyplinę literaturoznawstwa. Należy jednak docenić zróżnicowanie zainteresowań Habilitanta. Widać z dorobku publikacyjnego, że badania archiwalne są mocną stroną dra Konecniaka i rozwinięcie tego zainteresowania na edytorstwo z pewnością pozwala na opracowywanie ciekawych zajęć, tak w ich akademickim jak i prezawodowym wymiarze.

Podsumowanie

Habilitant wykazał się bogatym dorobkiem publikacyjnym, w którym konsekwentnie podąża tropem postkolonialnych cech współczesnego dramatu irlandzkiego i kanadyjskiego w

wyraźnie zarysowanej ramie refleksji postkolonialnej. Dr Konecniak podejmuje się wielu zróżnicowanych tematycznie działań badawczych, które znajdują odzwierciedlenie w publikacjach poświęconych literaturze, dramatowi, tekstom historycznym, czy edytorstwu. Pasja edytorska Habilitanta jest bardzo ciekawym wątkiem jego działalności akademickiej. W dorobku brak jest publikacji w wydawnictwach lub pismach wysokopunktowanych.

Monografia przedstawiona do oceny jako osiągnięcie stanowi bardzo wartościowy temat badawczy. Autor wykazał się samodzielnością badawczą, podejmując się zbadania tematu, który nie był pozbawiony ryzyka, ponieważ wymagał połączenia kilku perspektyw teoretycznych. Nie udało się wyjść z sukcesem ze wszystkich trudności, związanych zarówno z teoretyczną ramą pracy jak i z metodologią analiz. Ze względu na zauważalne obszary niedoskonałości, które wymieniłam w recenzji, muszę stwierdzić, że warte podkreślenia dobre strony tego dzieła nie przeważają nad tymi jej stronami, które należy uznać za niedostatecznie rozwinięte badawczo lub wymagające poważnych korekt. Monografia z tego względu nie stanowi znacznego wkładu w rozwój dyscypliny.

W związku z krytyczną oceną głównego dzieła przedstawionego jako osiągnięcie habilitacyjne stwierdzam, że dorobek naukowy dra Grzegorza Konecniaka nie odpowiada w pełni wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2022.574 t.j.). Ocena przedstawionego do recenzji dorobku jest negatywna.

D. Wołodziejczyk